

EĞİTİMDE ESTETİĞİN GEREKLİLİĞİ VE OLUŞUMU ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Nurcan ÖZBAL² & Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN³

Öz

Bireyin yaptığı işin ahlakça zorunluluğunun bilincinde olması ve bunu kendinde duyması yeterli olmayıp, aynı zamanda yapılan o işin güzelliğinin ya da yüceliğinin de bilincinde olması gereklidir. Vatansızlık veya topluma bağlılık gibi duygular, siyasal bir düşünce olmaktan çıkıp, aynı zamanda estetik bir coşku olduğu zaman, etkili bir kuvvet haline gelebilmektedir. Öte yandan bireyin eğitim sürecinde, davranış duyarlılığı, güzel algısı ve etkinliklere eklenen sanat ve estetik bakış açısı ile hayatının tüm alanına, düşüncelerine ve kişiliğine de yansiyacak estetik duyarlık kazandırılmış olacaktır. Bu araştırmanın amacı, estetiğin tanımı ve kapsamı, güzel kavramı, estetik ve sanat, estetik duygu gelişimi, eğitimde estetik bakış açısının kazandırılmasının önemi, okul mekânlarının estetiği, Batı ve Doğu filozoflarının estetik ve eğitim ile ilgili görüş ve çalışmaları ve sanat merkezli eğitim konularını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Estetik, Güzel, Sanat, Eğitim, Kültür, Estetik Eğitim

An Investigation on Aesthetic Requirements and Formation in Education

Abstract

It is necessary for the work of the individual to be conscious of the moral imperative and not to be able to feel it in himself, but also to be aware of the beauty or glory of the work at the same time. Attitudes like patriotism, or loyalty to society, can be an effective force when it is not a political thought and at the same time an aesthetic enthusiasm. However, during the individual educating process, behavioral sensitivity, the perception of beauty and with the added art and aesthetic point of view; aesthetic sensibility will be gained that will be reflected in the whole area of life, thoughts and personality. The purpose of this research is to determine scope of aesthetic, the concept of beauty, the aesthetic and art, the development of aesthetic feeling, the importance of earning the aesthetic perspective, the aesthetic of school locations, East and West philosophers opinions and their work about aesthetic and education, art centered education have researched.

Keywords: Aesthetic, Beauty, Art, Education, Culture, Aesthetic Education

- 1 Bu makale, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalında 2017 yılında tamamlanan "Estetik Eğitim" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.
- 2 Öğretmen. Kırıkkale, Türk Metal Mustafa Özbek İlkokulu. nurcan_ozbal@hotmail.com
- 3 Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü. iaydogan124@gmail.com

Giriş

Yunanca “aisthetikos” “duymak”, “algılamak” sözcüklerinden kaynaklanan, güzel duygusuyla, güzelin algılanmasıyla ilgili şey anlamına gelen “estetik”, güzelin ve güzel sanatların yapısını inceleyen bir felsefe dalıdır. Bir başka ifadeyle estetik, felsefenin güzeli ya da güzelliği konu alan iyi, çirkin, hoş, yüce, trajik gibi güzellikle yakından ilişkili kavramları araştıran, doğal nesne ya da insan yaratısı olan ürünlerde güzelliklerle ilgili yargı ve yaşantılarda söz konusu olan değerleri, tavırları, haz ve tatları analiz eden dalıdır (Cevizci, 1999, s. 315). Kagan (2008, s.15) estetiği, “insanın çevresinde yatan, pratik etkinliği içinde ortaya çıkardığı ve gerçekliği yansıtan, sanatta saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini araştıran bilim” olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda estetik, “gerçekliğin insanlar tarafından estetik özümlemesinin bilimi” olarak tanımlanabilir. Estetiğin tarihine bakıldığında önce spekülative ve dogmatik bir döneme sahip olduğu görülür. Bu dönem Sokrates’ten Baumgarten’a kadar sürmüştür. Daha sonra eleştirel ya da bilimsel bir dönem olan Kant ve sonrası filozofların oluşturduğu bir dönem (1750-1850) gelmektedir (Bozkurt, 2014, s.37- 39).

Estetik, bir değer felsefesi ve bilimi olarak anlaşılrsa da, bu bilimin içerisine güzellik değeri başta olmak üzere yüce, trajik, komik, zarif, ilginç, çocuksu ve çirkin değerleri de girer. Çünkü bu değerlerin estetik birer anlamı da vardır (Tunalı, 2004, s. 15-16). Estetikte her sorun güzel ile ilgilidir. Bu sebepten estetik, güzelin bilimi ya da bilgisi diye tanımlanır. Estetik çaba içinde olmak, güzeli güzel kılan etkenin peşinde olmaktır (Timuçin, 2006, s. 39). Bu bağlamda estetiğin altı ilkedeki ortaya çıktığı görülebilir. Bunlar; estetik özne, estetik nesne, estetik yaşantı, estetik hayalgücü, estetik duygu ve haz, estetik değerdir. Buna göre nesnenin taşıyıcısı olduğu güzellik değerini algılayan, ondan etkilenmeden geçemeyen, belli bir güzellik duygusuna, estetik beğeniye sahip olan bilinçli insan varlığına “**estetik özne**” denir. Güzellik değerinin taşıyıcısı olan ve estetik bir beğeniye sahip bulunan insanın kendisine yöneldiği şeye “**estetik nesne**” denir (Cevizci, 1999, s. 317). Estetik yaşantı ise çıkarsız bir yaşantıdır. Herhangi bir amaca hizmet edecek bir araç olarak görülmemen her şey, estetik yaşantıya konu olabilir (Bozkurt, 2014, s. 48).

İnsanların gerçekte var olmayan bir şeyi zihinlerinde canlandırmalarını sağlayan bir yaratma yetisi ya da bir düşünleme edimi olan hayal gücü, estetik yaşantı gibi kavramlardan bağımsız bir alana, kavramların düzenleyici gücünü getirerek duyuşal nesneyi tanımlanabilir duruma getirir (Bozkurt, 2014, s. 49). Kişilikte değişiklik yapan, gündelik hayatın dışına çıkarak mutluluk veren, sanat yapıtlarıyla ilgi içinde olan hoşlanma “**estetik haz**”dır. Estetik haz, yalın bir duygu olmayıp, kişiye özgü şekilde, aynı zamanda kişilerin kendi duygu ve düşünceleri doğrultusunda oluşur. Bu duygu, belli bir uyarıcıya dayalı tepkisel bir duygu değil, belli bir değere dayalı oluşan, yüksek düzeyde bir ruşsal duyudur (Tunalı, 2004, s. 45).

Güzel Kavramı

Güzelliğin ne olduğu konusunda Batı tarihi iki aşamalıdır, İlk Çağ ve Orta Çağ'da güzelliğin nesnel bir olgu olduğu konusunda bir uzlaşımın olduğu görülmektedir. Buna göre güzellik, bir düzen, birlik, uyum, oran, ölçü ve iyilik niteliklerinin birleşimidir. Modern çağda ise güzellik, öznel ve bireyin nesnelere bakış tarzıyla, beğeni duygusu ile ilgili bir konudur (Cevizci, 1999, s. 391). Aristoteles, güzelin özünü yaşamın kendisinin duyulur ve somut kimi özelliklerinde görür ve estetik olayın ölçütü olarak, ölçü kavramı üzerinde durur. Bu ölçü insanın kendisidir, onun oranlarıdır, gerçekliği algılayışdır. Güzelin başlıca biçimleri ise, düzen, oran ve açıklık ile dile gelir (Ziss, 2011, s.155). Schillere göre güzellik, birbirine karşıt iki durumu, duygu ile düşünme durumunu birbirine bağlar. Fakat ikisi arasında ortalama bir şey yoktur. Biri tecrübe, diğeri de doğrudan akıl ile gerçekleştirilmiştir (Schiller, 1999, s. 67).

Güzellik kavramının hakikatle özdeşliği bakımından metafizik bir değer; iyilikle özdeşliği bakımından etik bir değer; ilahi aşka gönderimi bakımından tasavvufi bir değer ve ondan alınan haz bakımından estetik bir değer olarak çeşitli felsefe disiplinlerini birleştirdiği düşünülebilir (Yıldız, 2012, s.90). Örneğin Türk düşünürü Farabi (870-950), Medinetü'l-Fazıla adlı eserinde, varlıklardaki güzelliği iki bölümde ele alır. Birisi varlığı kendi zatından olanın güzelliği, diğeri de varlığı kendi zatından olmayanın güzelliğidir. Varlığı kendi zatından olanının güzelliği, bütün güzelliklerin üstündedir. Bu güzellik aynı zamanda o varlığın kendi özü ileler. Varlığı kendi zatından dolayı olmayanın güzelliği, o şeyin öz'ünden dolayı değil, sahip olduğu renk, biçim ve durumlarının yetkinliği ölçüsündedir. İbn Sina (980-1037) ise, varlığı zorunlu ve mümkün varlık olarak iki kısma ayırır. Zorunlu varlık, varlığı kendinden olan ve var olmak için başka bir şeye muhtaç olmayan varlıktır. İbn Sina'ya göre gerçek güzellik, Allah'a ait olan güzelliktir. Allah'ın bu güzelliği, O'nun yaratmasında fark edilmektedir (Mutluel, 2008, s. 15-16).

Zahiri bir İslam düşünürü olarak İbn Hazm (994-1064), güzelliğin ancak insan dünyasında anlamlı olabileceği ve çözümlenebileceğini düşünür ve gerçek güzelliğin karşılığı olarak "hüsn" kavramını kullanır. İbn Hazm'ın düşüncesinde güzellik bir yandan aşkın nesnesi, diğeri yandan ise davranışın nesnesi olması bakımından ele alınır (Yıldız, 2012, s. 92). Gazali (öl.1111) ise, İhya'u-Ulumi'd-din adlı eserinde, güzellikle sevgi arasında ilişki kurarak varlıklardaki güzelliği; güzelliği kendinden olan ve güzelliği kendinden olmayan şeklinde iki ana grupta inceler. Güzelliği kendinden olan yalnızca Allah'tır ve gerçek güzelliktir. Allah haricinde diğeri varlıklardaki güzellik, başkası sebebiyle olan güzelliktir ve bu güzellik geçici güzelliktir. "Her şey'in güzelliği; o şeyin kendisinde bulunması mümkün ve o nesnenin kemaline layık olan şeylerdir" diyen Gazali, sevilen şeyin kemal ve güzellik olduğunu belirterek, "estetik yetkinlik"i ortaya koymaktadır (Mutluel, 2008, s. 18). Gazali'ye göre kalp tarafından algılanan güzellik göz tarafından algılanan güzellikten daha güçlüdür. Salt rengin ve oranın güzelliği göz tarafından algılanır, kavranır; fakat azamet, ululuk, karakter üs-

tünlüğü ve iyilik, kalbi hisle kavranan içsel nitelikleri içerir. Bilgi, güzellik algısı ve hoşluk formunun yükselişiyle alakalıdır. Dolayısıyla Gazali'ye göre, Allah'a ait bilgimiz güzelliğin en mükemmel şekilde kavranışıdır; zira O'nun güzelliği mükemmeldir. O'nunla ilgili bilgi, zevklerin en üstünüdür; bütün duyumlar ve zihni yeterliliklerin en üstünde olanıdır (Işık, 2015, s. 145).

İslam Estetiğinde Güzel

Güzel, zevkin kontrolünden geçmiş, doğrudan kavranan ve zihni de tatmin eden mükemmel bir ahenktir. Güzellik doğal dünyada ve hayatla ilgili her şeyde ortaya çıkan bir olgudur. Kur'an, güzelliği çok çeşitli boyutlarla takdim eder ve âlem de tecelli eden güzelliğin ilahi kökeni ile buluşturmayı hedef alır. Kur'an'a göre güzellik, sadece görsel ya da duyuşsal olanla sınırlı değildir. Dış dünyadaki güzellikler yanında duygu, davranış ve düşünce güzelliğini de içine alan bir bütünlük içinde değerlendirilir. Gerçekte güzellik ilahi bir sıfattır. "Allah güzeldir, güzelliği sever" hadisi güzelliğin anlamını dile getirir. Tevhit ilkesi bütün güzelliklerin yalnız Allah'a ait olduğunu, dolayısıyla Allah'tan başka hiçbir şeyin gerçek anlamda güzel olmadığını ifade eder. Kur'an da geçen "el esmaü'l-hüsna" güzellikle ilgili kelimelerin, İslam'ın estetik görüşünü de biçimlendiren kullanımı görülmektedir. İslam güzelliğin, gerçeğin bir tezahürü olduğunu öğretir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yapılmış olan İslam estetik anlayış ve sanatını temsil edici nitelikteki camiler, köprü ve çeşmeler bu duygu ve anlayışla ortaya çıkmış eserlerdir. Keza bir çeşme sadece su temin edilen bir yer olarak kalmamalı, aynı zaman da güzel olmalıdır. İslami sanat anlayışında güzellik ile yarar, kusursuzluğun iki ayrı yönünü oluşturur. Bu eserlerde güzellik, mükemmellik ve hakikat arasındaki ilişki ortaya konulmuştur (Koç, 2014, s. 80-89).

Yüce

Yüce ve Yücelik kavramlarını ilk defa temellendiren ve estetiğin konusu haline getiren Kant'tır. Kant Yüce'yi, herhangi bir kavram araya girmeksizin, kendiliğinden haz uyandırması ve her zaman evrensel bir değer ifade etmesi ve özel yargılara yol açması bakımından "güzel"e benzetir. Yüce, heyecan uyandırır, güzel, büyüler. Yücenin, güzeldeki çekiciliği yoktur, fakat saygı uyandırmaktadır (Bozkurt, 2014, s.154).

Yüce, objede olan, objeye ait bir niteliği göstermez, süjede meydana gelen duyguyu ifade eder. Bu duygu, objeler karşısında bir saygıyı, derin bir hayranlığı ve ahlaksal tavrı dile getirir (Tunalı, 2004, s. 228). Burke'e göre, güzellik yargısının kaynağında insanın toplumsal duyguları, özellikle aşk ve arzu vardır. Burke'ün güzel ve yüce arasında yaptığı ayırım, estetikte uzun süre etkili olmuştur. Bunlar yumuşak, uzlaşmacı duygulardır. Yücelik yargısı insanın doğa ile ilişkisinden kaynaklanır. Bir açık deniz karşısında, hem doğanın büyüklüğünün hem de kendi küçüklüğünün ve zayıflığının farkına varılır; korkuyla, kederle dolu bir hayranlık duyulur. Yücelik yargısı güzel-

lik yargısından ayıran da bu ürküntü ve kederdir. Yücelik duygusu güzellik duygusunu içeren, ama onu aşan bir duygudur (Delice, 2007).

Sanat ve Sanat Eseri

Sanat, estetik ile ilgilidir, ancak estetik, sanattan çok daha geniş bir kavramdır. Sanatçı, bilinçli olarak değil de, kısmen bile hoş gidecek bir şeyler üretmeye niyetlendiğinde “sanat” ortaya çıkar. Bir eser estetik bir kaygı ile ortaya konulmuşsa “sanat eseri” dir. Sanat, duyguların ifadesidir, estetik olarak bir şeyin hoş gidebilecek şekilde sunumudur. Sanat, sadece bakmayı değil “görmeyi”, duymayı değil “işitmeyi”, dokunmayı değil “hissetmeyi”, tatmayı değil “lezzet almayı” öğretmektir (Reid, 2008). Sanat insanı etkiler, kendine doğru çeker. Bunun nedeni sanatın, gerçekliğin bir kopyası olması değil, onda duygu ve hayal gücünün işe karışmasıdır. Algı, sezgi, duygu ve hayal gücü sanatı oluşturan temel elemanlardır; bunlar olmadan sanat olmaz (Tunalı, 1993, s. 60). Sanat sözcüğü Arap dilinde “yaptı” anlamına gelen ve Türkçe karşılığı “yapmak” olan bir terimdir. Sanat, birey veya toplumların duygu, düşünce, örf, adet, inanışlarını çeşitli malzeme, araç, teknik ve yöntemleri kullanarak, izleyenlerde hayranlık uyandıracak bir ahenkle ortaya koymasındır (Can ve Gün, 2015, s. 11). Sanat, insanların gördükleri, işittikleri, his ve tasavvur ettikleri olayları ve güzellikleri, insanlarda estetik bir heyecan uyandıracak şekilde ifade etmesidir. Sanat, güzellik duygusu meydana getiren ve ruha bedii bir zevk veren işlerdir. (Bektaşoğlu, 2009, s.5). Sanat eseri özne ile nesne arasındaki estetik ilişkiden doğar. Sanat eseri yalnızca sanatçıda oluşan ruhsal olay ve yaşantılardan ibaret değildir. Bir şeyin sanat eseri sayılabilmesi için belirli özelliklere sahip olması gerekir. “Özgün” ve “tek” oluş sanat eserini gelecek kuşaklara taşıyan iki temel özelliktir. Sanat eseri özne ile nesne arasındaki estetik ilişkiden doğar. Sanat eseri yalnızca sanatçıda oluşan ruhsal olay ve yaşantılardan ibaret değildir, bünyesinde hem reel, hem irreal unsurları bulunduran ontik bir bütünlüktür (Duymaz, 2014, s.38-40).

Estetik Eğitim

Estetik eğitim, pratikte doğa ya da sanat yapıtları karşısında kendine özgü, onlardan hoşlanmak ya da onlardan zevk almak ve onları “güzel”, “hoş” gibi estetik değerlerle değerlendirmek anlamına gelir (Tunalı, 2011, s. 217). Sanatsal eğitim, estetik eğitimin güçlü bir dayanağıdır; insanın dünyayla estetik ilintilerinin oluşması ve gelişmesinde özel bir rol oynamaktadır (Kagan, 2008, s.188). Çünkü sanatın amacı, insanlığın estetik deneyimlerini ilerletmek, derinleştirmek, düzene koymaktır. Sanat, ince görüşlü ve duygulu insanların estetik deneyimlerini, herkesin “genel iyiliği” ne dönüştürmektedir. Sanat, insanın kendi kişisel yaşam deneyiminin sınırlılığı dolayısıyla yaşayamayacağı gerçeği, estetik olarak yaşayabilmesi imkânı oluşturmaktadır. İnsanoğlunun estetik deneyimlerini amaçlı yoldan düzene koyarak, insanların “estetik bakış”ını derinleştirip inceltir, çünkü sanatçı, yani özel olarak gelişmiş bir güzellik,

çirkinlik, yücelik, bayağılık, trajiklik, komiklik duygusu olan bir insan yaşamda bulup ortaya çıkardığı, yaşamda görmek istediği yaşamdan aldığı bir şeyi bütün dünyaya paylaştırmaktadır (Kagan, 2008, s.191-192).

Schiller'e göre, insan bir doğa varlığı olarak nesnelere, doğa ile madde içtepesi dediği bir içtepe ile bağlıdır. İnsanın tüm varlığı bu içtepe ile canlı tutulur. Buna karşılık, insanda birde biçim içtepesi vardır. Bu, insanın akıllı ile varlığı temellendirmesini ve nesnelere üzerine egemen olmasını sağlar. Fakat insan yalnız bu iki içtepe varlığından ibaret değildir. İnsanda bu iki içtepenin dışında bir de oyun içtepesi vardır. Bu oyun içtepesi, insanın güzel şeylerden, sanat yapıtlarından zevk alması, onlardan hoşlanması anlamına gelir ve öbür iki dürtüyü varlığında kuşatır, onları uzlaştırarak insanı doğa ve akıl varlığı olmanın üstüne çıkarır. Böyle bir insan sanatla ilgi kuran, sanattan hoşlanan, zevk duyan bir "estetik insan" olur. Gerek doğa insanı, gerekse akıl varlığı olarak insan tek yanlıdır. İnsan, ancak, oyun dürtüsü ve onun sağladığı estetik eğitim ile tüm bir insan olur. Bunun için Schiller, "İnsan oynadığı yerde tam bir insandır," diyerek, estetik eğitimi insanın tam bir insan olabilmesi yolunda yegâne bir eğitim olarak görmektedir (Tunalı, 2011, s. 216). Küçük yaştan başlayarak çocukları üretici kılmaya en uygun alan "sanatsal alan"dır; bu açıdan sanat eğitimi, genel ve temel eğitim ve öğrenim içinde genişlikle ve yaygın bir şekilde yer alması gereken bir disiplindir (San, 2008, s. 25).

Estetik eğitim, çoğunlukla birlikte alındığı sanatın tanımlayıcı bir özelliği olarak görülür. Görsel algılama, çocuğun diğer duyuşsal, bilişsel becerilerine göre en etkili olanıdır. Renk, çizgi, biçim, şekil, oran, uyum, simetri gibi özellikleri sayesinde çocukların haz alması sağlanır. Gelişim doğasındaki manevi gücü açığa çıkartır (Gültekin, 2011). Çocukların estetik duyguları ve hayal güçleri, çoğunlukla yetişkinlerin kapasitesini aşan harika bir öğrenme kaynağıdır. Bu bağlamda Vygotsky, yetişkinlerin çizdikleri seviyeye göre çocukların düşünsel potansiyellerine sınırlama getirilmemesi konusunda uyarıda bulunur. Çocukların sanatsal ve estetik zekaları, çoğunlukla yetişkin düşüncesinden öteye gider. Çocuklar kavramsal düşünmeyi oluşturmadan önce, dünyayı anlamak için herhangi bir türdeki sanattan doğal olarak keyif alırlar. Dewey, tüm öğretim programına uygulanan "sanat odaklı bir öğretim programının" olmasının gerekliliğini belirtmiştir. Fen dersinde de yetiştirilmekte olan bir ağacın resmini çizerek ve onu gözlemleyerek estetik bir tecrübeyi yaşayabileceklerdir (Lim, 2004).

Eğitim, öğreten insanla, öğrenen insan arasındaki bir ilişki ile ortaya çıkar. Taklitteki semboller algılanan nesnelere ve durumların benzerleri olduğu için, bu semboller, kavrayışı hızlandırmak ve ruhu anlatılanların kabulüne hazır hale getirmek için kullanışlı bir araçtır. İbn Rüşd, insanların var olan şeylerin orijinal şekillerine bakmaktan değil renklerle tasvirinden zevk alındığına vurgu yapar. Taklit, gerçeğin dokunulabilen ve algılanan şeylerin, hayat dolu, canlı bir form içerisinde temsil edilmesidir. Bu nedenle taklit, talimde kullanılabilir. Taklit, düşüncelerin, manaların kendisi ile ifade edildiği sembollerini içermesi bakımından eğitimde kullanışlıdır ve di-

ğ er eğitim formlarına göre öncelikli bir yere sahiptir ve poetik ifadeler, mecazlar ve diğer sanat formları, zevkli bir öğrenme sürecine sebep olur (Taşkent, 2009).

Çocuklar kendi estetik potansiyellerini devam ettirmek için yeterince desteklenmedikleri zaman, günlük yaşamlarına nüfuz eden estetik tecrübelerini kaybederler. Çocuklar büyüdükçe; estetik tecrübeleri, yetişkinlerin çoğunlukla güzel sanatlarla ilgili olan estetik algılamalarına dönüşmeye başlar (Startwell, 1995; akt. Lim, 2004). Estetik bakış açısı kazandırılan çocuk, estetik duygularının güzeli hatırlatmasından dolayı hayatında belli bir disipline ulaşır. Estetik eğitimde bireysel özgürlük olduğu için çocuğun kişisel ve anlatımsal değerleri gelişir. Çocuk estetik faaliyetlere bedensel eylemlerinin de katıldığı süreç içerisinde kendisini ifade edebilme olanağı kazanır (Gültekin, 2011). İçinde bulunulan dünyanın kötü yönlerinden kurtulmak için öncelikle güzeli aramak ve bilmek gerekir. Bu da ancak kültür ve sanat eğitimiyle olabilir. Sanat eğitiminden kasıt büyük sanatçılar yetiştirmek değildir. Güzeli arayan, güzellik kaygısı ve estetik duyarlılık taşıyan insanlar yetiştirmektir. Estetik bilincin kazandırılmasından beklenen de: “Sözlerini bilen, güzel konuşan, güzel yazı yazan, davranış inceliğine sahip bireyler yetiştirmek”tir (Kavcar, 1988).

Öte yandan Steiner, insanı vücut, ruh ve candan oluşan üç katmanlı varlık olarak tanımlamıştır ve çocuk gelişiminin her biri yaklaşık olarak 7 sene süren 3 dönemdeki bu 3 unsuru ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Doğduktan 7 yaşına kadar olan küçük çocuklar, estetik gelişim için en önemli ve zengin dönem olan ilk gelişim evresindedirler. Ayrıca estetik eğitimde etkili olan on iki duygunun var olduğunu ve önemini belirtmiştir. Steiner’in öne sürdüğü bu 12 duygu; dokunma, yaşam, hareket, denge, koku alma, tat alma, görme, ısı, duyma, düşünme, konuşma ve benlik kavramıdır. Steiner’in ileri sürdüğü estetik eğitim (1976), hayatın daha ileriki döneminde, tesirli duyuların olası bir kaybını önlemeyi amaçlar. Küçük yaşta kaybolmuş duyuları tamir etmeyi vurgular ve duyu gelişimini devam ettirir. Steiner sanat odaklı öğretim müfredatı vasıtasıyla çocukların, sosyal, duygusal, ahlaki ve bilişsel yeterlilik dâhil olmak üzere zengin duyularını daha çok geliştirmeye çalışmıştır (Lim, 2004).

Vygotsky ise, sanatı estetikle bariz bir şekilde bağlantılı olan görsel veya performans sanatından çok edebiyatla ilişkilendirir. Ona göre dilin insan zihnindeki estetik duyguları tahrik eden esas bir değeri vardır. Vygotsky’nin dil üzerindeki estetik görüşü iki şekilde ifade edilebilir; birincisi “dil estetik fonksiyonlarını iyileştirmek”, ikincisi “kişinin estetik farkındalığını zenginleştirmek” için, dili bir araç olarak faydalı hale getirmek. Vygotsky için önemli olan şey, tek başına ne kelime ne de düşüncedir; kelime ve düşünce birbirinden ayrılan zengin bir karışımdır. Onun “dünyayı gözlerle ve sözlerle görme” düşüncesi ilk eğitim döneminde uygun estetik eğitim sağlama yollarında önemli öngörü sağlar. Eğitimciler tarafından, uygun ipuçları verilerek çocukların dünyayı estetik şekilde algılaması zenginleştirilebilir. Bu ipuçları onların zengin duygusal ve yaratıcı farkındalık durumlarını destekler. Bu yüzden Vygotsky’nin dille ilgili görüşlerinin değeri iki maddede sentezlenir; birincisi kendi başına çok estetik

olan dilin bütünsel fonksiyonunu iyileştirmek, ikincisi estetik düşünme dâhil, insanların düşünsel durumunu kolaylaştırmak için dilin rolünü bir araç olarak önemle belirtmek. Çocuklara kendi estetik tecrübelerini zenginleştirmeleri konusunda uygun sözel tüyolar verilirken; sözel uyarıcı, çocukların farkındalık durumuna uygun olan ritim, ses, hayal gücü, anlam, metafor gibi unsurlarına vurgu yapan zengin estetik durumları ve çeşitli sanatsal öğeleri içeriğinde bulundurmalıdır (Lim, 2004).

Estetiğin görüldüğü alanlardan biri de mekânlardır. Bu bağlamda okul binaları, dış süsleme ve bahçe, iç süslemeler de, okulların iç ve dışını beğeni düzeyi yüksek, mutlu izler bırakacak biçimde düzenleme ve süsleme için yapılan ve yapılması gereken çalışma ve tedbirler şu şekilde olabilir: Çocukların kalbini kazanabilmek için okula ilk başarıyı bağışlayan, binanın dış şeklidir. Çocuk zevkiyle yetişkin zevki arasındaki farkı dikkate alarak sınıfları, araçları mükemmel olsa bile ciddi ve ağır süslemelere boğmamak gereklidir. Sınıfların düzenlenmesini sabit ve değişken, hareketli olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Sabit düzenlemede ilk şart sınıfların ışık ve havasını sağlayacak pencerelerin büyük ve engelsiz olmasıdır. Ağır perdeler, ışık ve havaya engel olmaları, toz ve mikrop barındırabilmeleri nedeni ile sınıflar için tavsiye edilmemektedir. Tavan ve duvarların rengi açık, sınıfı kasvetli, cezaevi görünüme benzemekten kurtaracak aydınlık ve huzur verici bir renk ile boyamak ve senede bir defa yenilemek sağlık ve zevk için gereklidir. Zevki terbiye etmek isteyen bir sınıf öncelikle tabiatın verdiği araçlardan mümkün olduğu kadar faydalanmalı, sınıfın farklı yerlerine çiçekler, dallar ve yapraklar koymak sınıfın cazibesini artırmak konusunda büyüğü bir güçtür. Öğretmenler ve öğrenciler, evlerinde veya okulda kendi yetiştirdikleri çiçekler ile bakımını da üstlenerek sınıfları güzelleştirilebilirler. Ravaisson'un dediği gibi “Çocukta zeka gelişimi sırasında yargılama gecikir, hayal ise yeni oluşmaktadır. Şu halde alakadar edilmesi uygun olan şey çocuğun duyarlılığı olup buna da gözleri vasıtasıyla gerçek bir sihir gücü yapan resim ve renkten iyi bir etki bulunamaz” (Gövs, 2012, s. 29-31).

Öğretmen ve öğrencilerin hayatının büyük bir kısmının geçtiği fiziksel mekan olan sınıflar, içerisinde bir takım özellikleri bulundurmalıdır. Bunlar; öğrenciye çalışma ortamı ve ders yapma imkanı sağlayan “işlevsellik”, öğrenme etkinliklerinin istenilen duruma gelmesinde öğrencide “duygu yoğunluğu” ortaya çıkarması, farklı amaçlara hizmet edebilecek esneklikte olması ve öğrencilere sınıfta elde ettikleri kazanımları yaşatacak estetik bir değere sahip olmasıdır (Uludağ ve Odacı, 2002). Okul binalarının tasarımında dikkate alınması gerekli özellikleri ise: fiziksel tasarım, görsel faktörler, işitsel faktörler, dokunma, tat ve koku olarak sıralamak mümkündür (Aydoğan, 2012). Ayrıca öğrenci sayısı, renk, ısı, ışık, temizlik, gürültü, görünüm (estetik), eğitim de verimliliği ve öğrenci başarı düzeylerini etkileyen faktörlerdir (Uludağ ve Odacı, 2002).

Okul mekanlarının düzenlenmesinde ışığın yoğunluğunun ve ışık kalitesinin iyi bir şekilde kullanılması görsel etkenler olarak önemlidir. Yüksek tavanların kullanıl-

ması, çok sayıda pencere bulunması bu konuda en iyi yöntemdir (Aydoğan, 2016). Aydınlatmanın fazla olması göz rahatsızlıklarına ve dikkat dağılmasına, az olması ise uyku haline ve uyuşukluğa neden olabilmektedir. Okullarda mümkün olduğunca gün ışığından yararlanılmalı, mümkün olmadığı zamanlarda ise sağlıklı aydınlatma sağlayan tam-spektrumlu floresan lambalar kullanılmalıdır. Renklerin, insanları harekete geçiren, heyecanlandıran, sakinleştiren, üşüten veya ısıtan, rahatsızlık veya memnuniyet verebilen özelliği bulunmaktadır. Bu nedenle okul ortamları için renkler özenle seçilmelidir. Kırmızı, sarı ve portakal renginin öğrencide uyarıcı etki yaptığını ve hareketliliği artırdığını, mavi ve yeşilin ise rahatlamayı sağlarken, kütüphane, lavabo, koridor ve kafeterya gibi yerlerde bazı soğuk renklerin kullanılması rahatlatıcı etkileri nedeniyle yararlı olabilecektir (Uludağ ve Odacı, 2002).

Eğitimde Öğretmen, Öğrenci ve Yöneticilerin Estetik (Güzel) Davranışları

Gazâlî'ye göre okul, çocuğun kalbine öğrenim yoluyla "iyi insanlara karşı sevgi ve muhabbet tohumunun ekildiği yerdir (Gazâlî, İhyâ, C. III, s. 166). Bu bağlamda Gazali öğretmenin güzel davranışları ile ilgili şu başlıkları ele almıştır (Gazali, C.I, s.140-147):

- ❖ Öğrenciye karşı şefkatli olmak,
- ❖ Öğrenciden herhangi bir mükâfat ve ya karşılık beklememek,
- ❖ Öğrenciye güzel nasihatlerde bulunmak,
- ❖ Öğrencileri kötülüklerden men etmek,
- ❖ Kendi alanı olmayan diğer ilimleri kötülemez,
- ❖ Her öğrenciye kendi kabiliyeti nispetinde hitap etmek,
- ❖ Öğrenciyi aşağılayıcı şekilde konuşmamak,
- ❖ Kendi bildikleri ile amel ederek, hal ve hareketleriyle öğrenciye örnek olmak.

Bunun yanı sıra öğrencinin uyması gereken estetik (güzel) davranışlar ise İhyau'ulumî'd-din'de şu şekilde yer almaktadır (Gazali, C.I, s.125-135):

- ❖ Kötü sıfat ve vasıflardan, fena huylardan, kötü ahlaktan temizlenmek ve uzak durmak.
- ❖ Her türlü lüzumsuz işlerden uzaklaşarak kendini tamamen ilme vermek, bütün varlığını ilme bağlamak.
- ❖ Hocasının öğütlerini dinlemek. Öğrendikleri ile hocasına karşı çok bilmişlik yapıp, kibirlenmemek.
- ❖ Hocasının kabul ettiği doğru yolu anlamak ve onda ilerlemek.
- ❖ Belli bir ilim üzerinde tercih yapmak, diğer ilimlerinde gerekli olan kısımlarını almak.

- ❖ Rastgele bir ilime dalmayıp önemli olanı tercih etmek, her ilimden güzel olanı alarak ve bütün gücünü ilimlerin en geçerli olanı ahiret ilmine bağlamaktır.
- ❖ Bir bilimi bitirmeden başka bir ilime geçmemek; uygulama ile iyice anlamadan başka bir bilime geçmemek ve o ilimde yükselmek.
- ❖ İlimleri kıymetlendiren sebepleri bilmek. İlimlerin en yücesinin Allah'a ulaştıran ilimler olduğunu bilmek.
- ❖ Öğrencinin okumaktan amacı kalbini kötü huylardan temizleyip güzelliklerle süslemektir ve Allah'ın rızasına ulaşmaktır.
- ❖ İlimlerin amaca olan yakınlığını öğrenip ona göre okuyacağı, dünyayı da ve ahireti ilgilendiren ilmi seçmek

Eğitim sisteminin ana yürütücüleri olan okul yöneticilerinden beklenen güzel davranışlar ise şöyle sıralanabilir (Karaç, 2012):

Karşısındaki kişiye güven verip yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlamalıdır.

- ❖ Verimi artırmak için personelinin iyi ve olumlu yönünü görüp ortaya çıkarmalıdır.
- ❖ Herkese eşit mesafede durmalı ve eşit muamele de bulunmalıdır.
- ❖ Gerekli zaman fikir alışverişinde bulunmalıdır.
- ❖ Yeteneklere uygun görev paylaşımı yapmalıdır.
- ❖ Muhataplarına saygı, hoşgörü ve mütevazı tavırlarla yaklaşmalıdır.
- ❖ Kibirli olmamalı, sürekli mükemmeliği aramamalıdır.
- ❖ Başkalarıyla değil kendi ile yarışmalı, rakiplerini denetleyip kollamaya çalışmamalıdır.
- ❖ Fiili ya da sözlü şiddet uygulamamalı, mobbing'den uzak durmalıdır.
- ❖ Özellikle okul müdürleri, öğretmen denetimlerinde eleştiri ile değil rehberlik ile yaklaşmalı, yargılayıcı olmamalıdır.
- ❖ İyi bir yönetici çalışanlarının terbiyesi ve ahlaklı olması özelliklerini arayabilir fakat her konuda bilgili olmalarını beklememelidir.
- ❖ Karşısındakini küçük göreceği şekilde bilgiçlik taslamamalıdır.
- ❖ Aşırı sert veya yumuşak tavırlı değil tatlı sert bir anlayış biçimi sergilemelidir.
- ❖ Şahsi çıkarını değil kurumunun çıkarlarını gözetmelidir.
- ❖ Çıkarını düşünen personelleri varsa kurumundan uzaklaştırılmasını sağlamalıdır.
- ❖ Başarıları ödüllendirmeyi bilmelidir.
- ❖ Bilgi seviyesi yüksek olsa bile sürekli bununla övünmemeli, eleştirilere tahammül edebilmelidir.

- ❖ Dinleyerek hareket etmeli, haksız infazlarda bulunmamalı, çevresine güven telkin edip itibarlı olmalıdır.
- ❖ Varsa kötü huy ve davranışlarından sıyrılarak, iyi ve güzel davranışları huy edinerek, karakterini güzelleştirerek, olgunluk kazanmalıdır
- ❖ İyi bir yönetici, nazik ve centilmen olmalı, bu durumu içselleştirerek personeline aktarmalıdır.
- ❖ Güler yüzlü, açık ve doğru sözlü olmalı, güzel ve temiz giyinip dedikodu tarzı sözlerden kaçınmalıdır.
- ❖ Samimi ve iyi niyetli olmalı, konumundan dolayı şımarmamalıdır.
- ❖ Verdiği sözleri tutan, istikrarlı ve tutarlı bir davranış sergilemelidir.
- ❖ Olaylar karşısında metanetini korurken, sabırlı ve soğukkanlı olmalıdır.

Sonuç

Estetik, güzeli merkeze koyan anlayışa sahiptir. Estetik eğitim ise, bir şeyin güzel tarafını görmeyi değil, bir şeyin zaten var olan güzelliğini görmeyi hedefler. Estetik, güzelliğin ontolojisiyle ilgilenirken, estetik eğitim varlığın güzelliğiyle ilgilenir. Eğitim, bir şeyin bilgisine sahip olmayı amaçlarken, estetik eğitim bir şeyin bilgisini güzel kullanmayı amaçlar. Kısaca eğitim bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazandırılmasını hedeflerken, estetik eğitim bunların güzellikle kazanılmasını ve sergilenmesini hedefler. Estetik eğitimin ana amacı, usulün esastan daha önemli olduğunun insanlar tarafından algılanmasını sağlamaktır. Örneğin insanın doğru sözlü olması esastır ama doğru söz, doğru bir üslupla söylenmezse faydadan çok zarar getirebilir. Üslup ise ahlakla tecessüm eder. Bu nedenle

- ❖ Öğrencilere, davranış güzellikleri evde başlayarak okulda verilmeye devam etmeli; öğretmenlerin de katkılarıyla iyilik ve güzellikler sergileyen birey olmaları sağlanmalıdır. Bu durum ise ilmi ve ahlaki duyguların güzel verilmesi ile mümkün olabilir.
- ❖ Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının estetik eğitimi ders ve uygulamalı olarak öğrencilerine vermeleri, bu bilinçte öğretmenler yetişmesi açısından faydalı olacaktır.
- ❖ Sanatsal eğitim, estetik eğitimin önemli bir kaynağıdır; insanın hayat ile estetik bağının oluşması ve gelişmesinde özel bir katkısı vardır. Küçük yaş gruplarından itibaren sanatsal etkinliklerin eğitimin içerisinde yer alması gereklidir.
- ❖ Eğitim mekanlarında öğrencilerin dersleri zevkli ve verimli bir biçimde geçirmeleri için, kendilerini güvende ve huzurlu hissedecekleri sınıf ve okul ortamları tasarlanmalıdır.

Kaynakça

- Aydoğan, İ. (2012). Okul Binalarının Özellikleri ve Öğrenciler Üzerine Etkileri. *Milli Eğitim Dergisi* (193), 29-42.
- Aydoğan, İ. (2016). *Kültür Temelli Eğitim*. Ankara: Harf Yayınları.
- Bektaşoğlu, M. (2009). *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*. Ankara: DİB Yayınları.
- Bozkurt, N. (2014). *Sanat ve Estetik Kuramları*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Can Y. ve Gün R. (2015). *Türk İslam Sanatları Estetiği*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Cevzici, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Delice, D. (2007). "Estetik Bir Yargı Olarak Güzel". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*(18), 1-21.
- Duymaz, R. (2014). *Sezai Karakoç'un Estetiği*. İstanbul: Akademik Yayınlar.
- Gazali, İ. (1989). *İhyau-ulumi'd-din*(I.Cilt). (A. Serdarođlu, Çev.) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Gövsä, İ. A. (2012). *Bedii Terbiye (Estetik Eğitimi)*. Ankara: Elips Kitap.
- Gültekin, T. (2011). Sanat Eğitimi Estetik değerlerin Gelişimi Sürecinde Çocuk ve İletişim. *Akademik bakış dergisi*(24), 32-39.
- Işık, A. (2015). *Gazzâlî Estetiğinde "Arınma-Tathyr-Katharsis" Kavramı ve Uzanımları Üzerine. İslam ve Sanat* (s. Editör; Şeref Göküş, Rifat Atay, Yasin Pişgin). İstanbul: Ensar Yayınları.
- Kagan, M. S. (2008). *Estetik ve Sanat Notları*. (A. Çalışlar, Çev.) İzmir: Karakalem Kitabevi.
- Karaç, C. (2012). *Milliyet blog*. Nisan 9, 2017 tarihinde [blog.milliyet.com.tr: http://blog.milliyet.com.tr/iyi-bir-insan-ya-da-iyi-bir-yoneticisi-nasil-olmalı/Blog/?BlogNo=378039](http://blog.milliyet.com.tr/iyi-bir-insan-ya-da-iyi-bir-yoneticisi-nasil-olmalı/Blog/?BlogNo=378039) adresinden alındı
- Koç, T. (2014). *İslam Estetiği*. İstanbul: İsam Yayınları.
- Lim, B. (2004). "Aesthetic Discourses in Early Childhood Settings: Dewey, Steiner, and Vygotsky", *Early Child Development and Care*. *Early Child Development and Care*, 473-486.
- Mutluel, O. (2008). "Kurani Kerim ve Estetik". *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Reid, L. A. (2008). *Aesthetics and Education*. *Research in Dance Education*, 9(3), 295-304.
- San, İ. (2008). *Sanat ve Eğitim*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Schiller. (1999). *Estetik Üzerine*. (M. ÖZGÜ, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Taşkent, A. (2009). "Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd'de Estetik". *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Timuçin, A. (2006). *Estetik*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Tunalı, İ. (2004). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tunalı, İ. (2011). *Estetik Beğeni (Çağdaş Sanat Felsefesi Üstüne)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uludağ, Z. ve Odacı, H. (2002). Eğitim Öğretim Faaliyetlerinde Fiziksel Mekan. *Milli Eğitim Dergisi* (153-154).
- Yıldız, M. (2012). İbni Hazm'ın Güzellik Anlayışı. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)* (13), 89-106.
- Ziss, A. (2011). *Estetik(Gerçekliği Sanatsal Özümsemenin Bilimi)*. (Y. Şahan, Çev.) İstanbul: Halyalbaz Kitap.